

A könyvvel Klein Tamás alkotmányjogi, azon belül pedig az egyik legtöbbet kutatott alapjogi, a sajtószabadsággal kapcsolatos vizsgálódásainak összefoglalását tarthatja kezében az olvasó. A Gondolat és a Dialóg Campus kiadók közös gondozásában 2020-ban megjelentetett kötet a szerző 2019-ben megvédett doktori (PhD-) dolgozatának kiegészített és kibővített változata. A módosítások átfogták a dolgozat kapcsán született észrevételeket, így bátran kijelenthető, hogy jelen könyv a szerző gondolatainak kiérleltebb állapotát mutatják. A kötet négy nagy egységre oszlik, így jelen recenzió is ezt a gondolati ívet követi.

Az első rész a sajtószabadság magyarországi kialakulásának jogtörténelmi ívét vázolja fel a 16. századtól kezdve,¹ külön figyelmet fordítva az 1848-as országgyűlés történéseire és a pesti utca eseményeire. A fejezet kiválóan foglalja össze az olvasó számára a sajtószabadságért való – sokszor sziszifuszinak tűnő – küzdelmet, amely a 19. század közepén valóban egy izgalmas és máig ható tanulságokkal szolgáló fejezetéhez érkezett. A szerző alaposan adatolva gyűjti össze az 1848. évi XVIII. tc. megalkotásához vezető lépéseket csakúgy, mint a törvény kritikáját. E résznél talán csak Irinyi József nevének hiánya tűnhet fel az olvasónak, de a sajtótörvénnyel foglalkozók széles palettája mindezt kárpótolni tudja. A könyv történelmi íve a dualizmus sajtószabályozásával, majd az 1914. évi XIV. törvénycikkkel foglalkozik, amelynél a szerző sem rejti véka alá véleményét: „a háború, amely nem tűrheti a központi akarattól eltérő, alternatív vélemények artikulálását, a sajtószabadság esélyét is lerontja, ellehetetleníti”.² A korszak cenzurális szabályozásának leírása kicsit rövid és lakonikus,³ érezhető, hogy a szerző érdeklődésének középpontjában a kiváló következő történelmi etap, a Horty-korszak sajtó- és rádiójoga áll. A korszakot a szerző már több korábbi munkájában feldolgozta, és érezhető, mennyire ismeri és érti azt. Jól érzékelhető az olvasónak is, hogy pár éven belül a cenzúrától hogyan juthatunk el egy engedélyező jellegű időszakon át vissza a totális elnyomásig. Az első rész első fejezete a sajtószabadságért való küzdelem magyarországi történetét a szocialista sajtó- és médiairányítás részletes bemutatásával zárja, és a szerző megjegyzi, hogy a rendszerváltás utáni időszak nem képezi a történelmi kutatásainak terepét. Mindezt Klein elméleti kontextusba is helyezi az első rész további két fejezetében, ahol a szólás- szabadság legfontosabb elméleti igazolásait gyűjti össze.

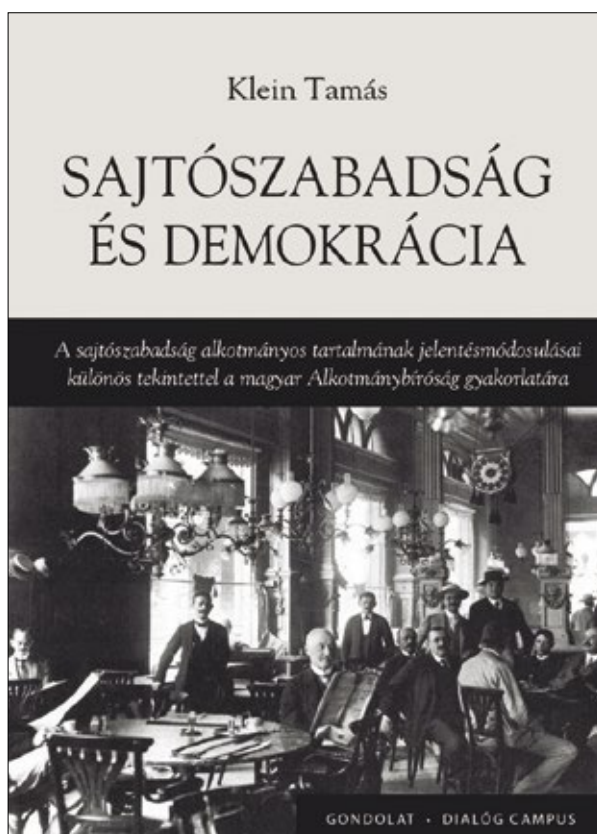
Gosztonyi Gergely

Sajtószabadság a jogtörténetben és jelenkorunk jogában

Klein Tamás: *Sajtószabadság és demokrácia. A sajtószabadság alkotmányos tartalmának jelentésmódosulásai, különös tekintettel a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatára.* Budapest, 2020. Gondolat Kiadó – Dialóg Campus, 554 p. ISBN 978 963 556 020 2

Itt talán érdekesebb lett volna a sorrendet megcserélni, és az elméleti keretek után rátérni a jogtörténelmi részekre, úgy – az amúgy így is kiváló – kapcsolódások még erősebb fényt kaptak volna.

A könyvnek a második és a harmadik nagy része szorosán összefüggenek egymással, még akkor is, ha a szerző kettébontotta őket. A második rész – a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatára támaszkodva – bemutatja a véleménynyilvánítási szabadság, a szólásszabadság és a sajtószabadság elhatárolási és kapcsolódási pontjait, és külön részben elemzi a korlátozások jogi lehetőségeit. A magyar gyakorlat mellett néhány helyen – helyesen – mutatja be a szerző az Emberi Jogok Európai Bíróságának kapcsolódó gyakorlatát is, kiemelve, hogy nem tudja elfogadni azt az álláspontot, hogy mindezt kerülni kellene.⁴ Természetesen e helyütt nem lehet el- menni szó nélkül a rendszerváltás utáni, illetve a 2010-es médiaszabályozás közötti különbségek mellett sem, amelyet a könyv alaposan mutat be az olvasó számára. A rész kiemelt érdekessége a fent vázolt elméleti keretek megjelenése a magyar bírósági gyakorlatban.⁵ A könyvnek ezek a részei egyszerre jogtörténelmi és egyszerre hatályos jogi olvasatát kínálják a sajtó- és médiaszabályozásnak: 2010 előtti és utáni AB-határozatok, Országos Rádió és Televízió Testület és Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság. Az értő befogadó sokszor olvashat a sorok között, érzékelve az elmozdulásokat a harmadik magyar köztársaság jogrendszerében. Ez az „időbeli ugrálás” ugyanakkor (sajnos) több esetben a pontos követhetőséget veszélyezteti.

Az alapokra a könyv harmadik része helyezi rá a felépítményt: bemutatja a sajtószabadság klasszikus szelvényjogait. Az alapítás szabadsága, a szerkesztés szabadsága vagy az előzetes tartalomvizsgálat (cenzúra) tilalma mind megjelenik az alkotmánybírói gyakorlatban: így mutatja meg a szerző, hogy milyen alaposan érti és látja át az egész képet. A szelvényjogokat tovább cizellálva láthatjuk, hogy a piacra lépési szabadságtól kezdve a kiskorúak védelméig hányféle alkotmányossági kérdéssel szembesül a jogalkotó és a jogalkalmazó is. Ezen alszelvényjogok esetében a fejezetek arányossága ugyanakkor kicsit megcsúszik, a helyreigazítási- és válaszijog – bár kiemelt fontosságát nem lehet tagadni – túlzott figyelmet kap a többihez képest.⁶ A harmadik részt a sajtószabadság individuális oldalának, az újságírói szabadsággal kapcsolatos kérdéseknek a vizsgálata zárja.

Az utolsó, negyedik rész a jogtörténet terrénumáról a jelenbe és a jövőbe kalauzolja az olvasót, vázlatosan bemutatva pár kérdést a sajtószabadság és demokrácia modern médiakörnyezetben megvalósuló viszonyrendszeréről. A fejezet több okból is eltér a könyv gerincét jelentő második és harmadik fejezettől: egyrészt magyar alkotmánybírói gyakorlat nem igazán létezik még, másrészt az itt tárgyalt kérdések inkább nemzetközi jellegűek.⁷ Az internetes online kommunikáció és szabályozása számos fontos kérdést vetettek fel az elmúlt évtizedben, amióta exponenciálisan megnőtt az internethez hozzáférők és

a számukra szolgáltatásokat nyújtók száma. A fejezet a nemzetközi szakirodalomból ismert patchwork-technikát követi, azaz röviden bemutatja a kérdések széles tárházát, de egyiknél sem időzik el hosszabban. Olvashatunk – többek között – az anonimitásról, az új kapuőrökről, a tárhelyszolgáltatói felelősségről, a keresőmotor-szolgáltatókról, a *fake news*-jelenség jogi szabályozásáról, a szűrőbuborékokról, a Facebook Felelősségi és Jogi Nyilatkozatáról vagy Donald Trump Twitter-fiókjáról. A recenzius érzése szerint a könyv ebben a fejezetben kicsit fókuszot veszített, valószínűleg a negyedik részben kevesebb – és talán részletesebben – érintett téma feszebben tartotta volna a könyv zárószervezetét.

A negyedik résszel kapcsolatos kritikák ellenére bátran állíthatjuk, hogy Klein Tamás egy olyan művet tárt az olvasó elé, ami még sokáig velünk marad. A műből kiválóan követhető végig a szólásszabadságért folytatott magyar küzdelem, és az Alkotmánybíróságnak az a – Koltay András ajánlásában foglaltakkal élve – „heroikus munkája, ami a semmiből megteremtette a modern, szabad, demokratikus, jogállami nyilvánosság kereteit”.⁸ A könyv így ajánlható szakmabelieknek és laikusoknak is, hiszen a tudományosság rigorózus szabályait betartva, ugyanakkor olvasmányos formában foglalja össze a sajtószabadság demokratikus társadalmakra jellemző alapvetéseit. Klein Tamás bebizonyítja az olvasónak, hogy „még nem kell megrendelnünk a rekviemet a sajtószabadságért”.⁹

Jegyzetek

¹ Itt érdemes lett volna a cenzúra korai magyarországi formájáról, az első könyvégetésekről (Nagyszében, 1524, Sopron, 1525) is beszámolni. GOSZTONYI Gergely: *Cenzúra Arisztoteléstől a Facebookig*. Budapest, 2022. Gondolat Kiadó, 58. p.

² KLEIN Tamás: *Sajtószabadság és demokrácia. A sajtószabadság alkotmányos tartalmának jelentésmódosulásai, különös tekintettel a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatára*. Budapest, 2020. Gondolat Kiadó – Dialóg Campus, 45. p.

³ Részletesebb összefoglalásért lásd KELEMEN Roland: *A kivételes hatalom történeti és elméleti rendszere*. Budapest, 2022. Gondolat Kiadó.

⁴ KLEIN 2020. 112. p.

⁵ Uo. 125–127. p.

⁶ A rész kisebb kritikájaként ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a triális médiapiac harmadik szereplőjével, a magyar szabályozás-

ban közösségi médiának nevezett típusú szerző érintőlegesen sem foglalkozott. Részletesen a triális médiapiacról lásd SARKADY Ildikó: *Stratégiák és jogalkotás. A hazai média- és a kapcsolódó szerzői jogi szabályozás elmúlt tíz éve*. Doktori dolgozat. Szeged, 2016. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/3594/1/Sarkady_Ildiko_ertekezés.pdf, 99. p. A közösségi média hatályos magyar szabályozásáról részletesen lásd GOSZTONYI Gergely: *A közösségi médiaszolgáltatók a hatályos magyar jogi szabályozásban*. *Médiakutató*, 2011. 4. sz. 37–48. p.

⁷ KLEIN 2020. 403. p.

⁸ KOLTAY András: *Ajánlás*. In KLEIN 2020. 14. p.

⁹ Uo. 514. p.

